

"Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne içinde söylemiş? Niçin söylemiş?" suallerine binaen; bu makamlar bilinmediğinde ya da bilindiğinde, aradaki lafız-mana farklılığına birkaç örnek verebilir misiniz?

"Söylenene bak, söyleyene bakma" söylenilmiştir. Fakat ben derim: Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne içinde söylemiş? Niçin söylemiş? Söylediği sözü gibi dikkat etmek, belâgat nokta-i nazarından lâzımdır, belki elzendir."(1)

Mesela bir askeri kışla düşünelim, ortada bir emir varsa asker önce kimin söylediğine bakar, yani söyleyen yetkili mi yetkisiz mi ona bakar. Şayet yetkili ise emri dikkate alır, yok yetkili değilse hesabını sorar, sen neden haddini aştın diye ceza verir. Bu noktadan bir onbaşı kalkıp bölüğe emir veremez. Yani **kim söylemiş**, ifadesinde söylenen şeyi kişinin kabil ve ehil olup olmadığına işaret vardır. Bir avam ve ami kalkıp fetva ve içtihat veremez, şayet vermeye kalksa tıpkı onbaşının durumu gibi olur. **Fetva ve içtihat** ancak ehline ait bir sıfattır. Fetva makamında olmayan birisinin fetvası dikkate şayan değildir.

Kime söylemiş, sözü söylenen sözün muhatabın haline uygun olup olmadığına işaret ediyor. Peygamber Efendimiz (asm) bir bedeviye hitap ederken, onun halini ve seviyesini dikkate alıp ona göre hitap ediyor. Ya da onun özel bir durumuna hitap ediyor. Şimdi bu özel durumu alıp genelleştiresek ve bütün insanlığa yaysak, insanların yolunu daraltmış oluruz. Özeli genel yapmış oluruz ki bunda fayda yoktur.

Mesela, Peygamber Efendimiz (asm) cimri bir bedeviye "**En güzel şey cömertliktir.**" derken, korkak birisine de "**En güzel şey cesarettir.**" diyor. Burada bir tutarsızlık ve çelişki yok, sadece muhatabın haline uygun ıslah metodu var. Bunları bilmeyen cahiller *-haşa-* Peygamber, burada böyle derken, şurada başka diyor, diyerek şüpheye düşüyor.

Niçin söylemiş sözü ise söylenen şeyin gerekçelerine işaret ediyor. Hukukta hükmün illeti, hükmün ana dayanağıdır. Yani insanlar bir emir ya da yasağın gerekçelerini anlamadan ona uyması zordur. Bu sebeple bir şeyin illeti, yani gerekçesi bilinmeden anlatılması yanılığlara sebep olabilir.

Mesela, Peygamber Efendimiz (asm) ateşte pişirilmiş bir yemeği yedikten sonra abdest alır. Ebu Hureyre (ra) bu harekete binaen "**Ateşte pişmiş yemek abdesti**

bozar." diye bir hüküm veriyor. Sahabenin büyük müçtehitlerinden İbn-i Mesud (ra) hemen duruma müdahil olur ve "**Abdest alma gerekçesine, yani illetine bir karine bir ipucu yok iken, neden hüküm verdin?**" diyerek durumu düzeltir.

Demek bir şeyin hangi maksat ve hangi gerekçe ile söylendiği çok önemli bir husustur. Bunlar bilinmeden hükme gitmek yanlış olur.

(1) bk. [Muhakemat, İkinci Makale \(Unsuru'l-Belagat\), On İkinci Mesele.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

- [Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(36. Bölüm\).](#)